

kosmopolitiske abstraktioner. Ingen af disse banale og monotone klicheer kræver kommentar, og det er vel strengt taget også ligeegyldigt udenfor Tysklands grænser. En passant kan man notere sig, at dr. Bartmuss' gæld til betydelige forskere som Martin Lintzel, Carl Erdmann og Walther Schlesinger trods alt er endog meget betydelig.

Forfatterens egen tolkning af grundlæggelsen af det første tyske rige føjer i virkeligheden kun meget lidt til, hvad man i forvejen har været bekendt med. Statsdannelsen beror for ham på den klassekamp-fortættede atmosfære under karolingerrigets opløsning og feudaliseringsprocessen. Kun denne situation betingede (og nødvendiggjorde), at den sachsiske stammehertug i samarbejde med landets middelstore feudalherrer og kirken, men i modsætning til de store og uregerlige vasaller, påtog sig rigets samling. Holdbarheden af dette overmåde doktrinære tolkningsforsøg afhænger helt af, om det uden videre lader sig gøre at opretholde forestillingen om feudalismen (med alle marxismens komplikationer af dette begreb) i den skikkelse, hvori salig Marx og Engels så den, og som Bartmuss uden forbehold accepterer. Dermed være ikke sagt, at mere afklaret eller mådeholden forskning fra marxistiske synspunkter ikke vil kunne aftvinge emnet synspunkter af væsentlig interesse.

E. LADEWIG PETERSEN

KNUD J. KROGH: Erik den Rødes Grønland. Sagatekster ved Hans Bekker-Nielsen. Nationalmuseet 1967. 187 s. Ill. og kort. 25,30 kr.

Et af de mest opsigtsvækkende nordbofund i Grønland blev gjort i 1961, da man stødte på en gravplads med spor af en bygning i K'agssiarsuk. Stedet var allerede i 1899 blevet identificeret med Erik den Rødes boplads, Brattahlid, og derfor satte man fra første færd fundet i forbindelse med sagaberetningen om kristendommens indførelse på Grønland. Heri hedder det at Eriks søn Leif på Olaf Tryggvasons bud bragte evangeliet til Grønland, hvor hans far var »langsom til at tage nogen Bestemmelse om at forlade sin Tro, men Thjodhild lod sig snart bevæge, og hun lod bygge en Kirke ikke ganske nær ved Husene; dette Huus blev kaldt Thjodhildes Kirke. Der holdt hun og de andre, som antog Christdommen, deres Bønner. Thjodhild vilde ikke, fra den Tid hun havde antaget Troen, have nogen Omgang med Erik; og dette var ham meget imod«. Da den nyfundne gravplads ligger næsten 200 m fra gården på Brattahlid, medens det normale er at kirkerne, både i nordbobygderne i Grønland og i Island, ligger i umiddelbar tilknytning til gårdene, har man identificeret bygningen med Thjodhildes kirke, idet man forestiller sig at den kun har været i brug i kort tid og derefter er blevet afløst af en ny kirke og kirkegård, som stadig kan påvises lige ved det sted, hvor bonden på Brattahlid lige fra vikingetiden har haft sin gård.

Endnu er fundet ikke videnskabeligt publiceret, men det har flere gange været omtalt i mere populær form (Jørgen Meldgaard: Nordboerne i Grønland, Søndagsuniversitetet 62, 1965, endvidere artikler i Skalk 1961, Naturens Verden årg. 44, Grønland 1964. J. Balslev Jørgensen i Skalk 1965 og K. J. Krogh i

Nationalmuseets Arbejdsmark 1963/65). Da Nationalmuseet i sommeren 1967 afholdt en udstilling af nordbofund fra Grønland, var hovedattraktionen en rekonstruktion af »Thjodhildes kirke«; ligesom tyngdepunktet i Knud J. Kroghs samtidig udkomne bog, både i teksten og i de meget oplysende fotografier, ligger i fundene fra K'agssiarsuk.

Rent arkæologisk synes argumenterne for identifikationen at være følgende: skeletresterne godtgør at det er en nordbo-gravplads, begravelsesmåden at det er en kristen kirkegård. Bygningens krumme langsider viser hen til vikingetiden, dens konstruktionsmæssige ligheder med islandske græstørvskirker fra en langt senere tid er det typologiske holdepunkt for at den er en kirke. En relativ datering i forhold til den anden kirke og kirkegård synes ikke foretaget og absolutte daterings-muligheder har man øjensynlig ikke. Man har altså imødegået tanken om at der er tale om en eskimoisk eller en hedensk gravplads – navnlig den sidste mulighed er nærliggende, for kristenretten forbød nedlæggelse af en kirkegård, medmindre gravene var blevet flyttet over til det nye indviede sted – men længere er argumentationen ikke ført. Tanken må være at når der er fundet en ikke-hedensk gravplads – hvor sikkert kan man egentlig skelne mellem hedensk og kristent i vikingetiden? mange kristne forestillinger synes jo at være trængt ind i Norden før det egentlige religionsskifte – og en bygning et stykke vej fra gården på Brattahlid, når det altså *kan* være Thjodhildes kirke, så er beviset for sagaens pålidelighed ført. Derfor oplives fremstillingen af forskellige episoder fra sagaen som har fundet sted på Brattahlid, og det hævdes at »Et af skeletterne må være Thjodhild og et andet Leif den Heldige«.

Når der her tales om »sagaen« er det lidt uretfærdigt, for så vidt som Krogh udmærket er klar over at der findes to sagaer der behandler kolonisationen på Grønland og, især, Vinlandsrejserne, nemlig Grønlendinga saga og Eiriks saga rauða. Han ved også at Grønlendinga saga regnes for den ældste, og derfor har han ladet filologen Hans Bekker-Nielsen foretage en ny oversættelse af den – absolut en ekstra fortjeneste for bogen – samt redegøre for overleveringen af den i Flateyjarbók og for dens alder. Bekker-Nielsen tilslutter sig her den islandske forsker Jón Jóhannessons resultat (Um aldur Grænlinga, Nordæla, 1956) der går ud på at denne saga stammer fra tiden omkring år 1200, medens Erik den Rødes saga først er skrevet i sidste halvdel af 13. årh. Jón Jóhannessons andet resultat, at Grønlendinga har været forlæg for Erik den Rødes saga, er derimod ikke omtalt af Bekker-Nielsen, sålidt som de kildekritiske konsekvenser heraf er draget. Derfor bruger Knud J. Krogh de to sagaer i flæng som om de tilsammen dækkede virkeligheden.

Det er ikke stedet til at forsøge at gøre de to sagaers kildeværdi op, men et sådant forsøg vil ikke blive foregrebet af påpegelsen af at der ikke findes mindre end tre versioner af beretningen om Eriks forhold til kristendommen i de to sagaer tilsammen. Det ovenfor citerede sted er fra Erik den Rødes saga, og i Grønlendinga saga findes der hele to, én i kap. 1 hvor der berettes at Erik harcellerede over den præst Leif havde haft med fra Norge, men dog lod sig overtale til at modtage dåben, og én i kap. 5 ifølge hvilken Erik døde før kristendommens indførelse. Det er klart at de tre udsagn ikke alle kan være sande. Et af kriterierne for at vælge mellem dem må være, hvilket af dem der hører hjemme i den ældste kilde. Ifølge bogens egen fremstilling er det Grønlendinga

saga, og da dennes to første kapitler regnes for en senere tilføjelse, har den sidste version altså mest for sig. Dermed være ikke sagt at den er sand – den kendes i en sammenhæng der tidligst kan være blevet til 200 år efter de omhandlede begivenheder, og sandheden kan være glemt. Men lad os sætte at Erik den Røde virkelig var død før kristendommen blev antaget på Brattahlid: så falder hele historien om hans og Thjodhildes uenighed om den nye tro og dermed motiveringen for at Thjodhild byggede en kirke et stykke fra gården. Hvordan skulle man i så fald forklare overensstemmelsen mellem Erik den Rødes saga og de arkæologiske fund? Ja, så kunne det jo tænkes at historien om Thjodhildes kirkebyggeri var en teori, opstået som en forklaring på den usædvanlige afstand mellem gård og kirke på Brattahlid.

Man må gøre sig klart at de arkæologiske fund – for så vidt de er sikkert daterede! – er dele af situationen omkring år 1000, men at sagaerne kun er fjerne eftervirkninger af den, og at mange faktorer, udover iagttagelser og oplevelser fra den tid, har bestemt deres form. Konklusionen må være at erkendelsen må gå fra fund til saga, ikke den modsatte vej, og at man aldrig vil kunne bevise at sagaernes udsagn er korrekte – kun at de *kan* være det. Erik den Rødes Grønland er en betegnelse for en arkæologisk periode, ikke for et historisk miljø.

INGE SKOVGAARD-PETERSEN

GUNTHER WOLF (Hrsg.): Stupor Mundi. Zur Geschichte Friedrichs II. von Hohenstaufen. Wege der Forschung Bd. CI. Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1966. viii + 800 s. 57,60 (34,50) DM.

Kejser Frederik II, den sidste store repræsentant for huset Hohenstaufen, har til alle tider påkaldt sig opmærksomhed og vakt forundring. Dommen over ham er faldet meget forskelligt ud. Af sine samtidige modstandere blev han smædet som selveste antikrist, mens Nietzsche hilste ham som det første europæiske menneske efter hans smag. Var han som kristenhedens verdslige overhoved trods alt bundet af en middelalderlig forestillingsverden, eller peger hans opfattelse af statsræsonen frem til renæssancens og senere tiders statsopfattelse? Var han en grusom despot, eller var hans styre præget af en oplyst enevælde i det 18. årh.'s ånd? Hvilken betydning har han haft for Tyskland? Er han banebryder for den splittelse, der karakteriserer Tysklands historie helt frem til den nyeste tid, eller forsøgte han at gå imod en udvikling i den retning, som allerede var indledt under hans forgængere? Disse og mange andre spørgsmål diskuteres stadig for fuld kraft.

Det foreliggende værk påtager sig ved at genoptrykke tidsskriftsartikler, anmeldelser, festskriftbidrag o.l. den fortjenstfulde opgave at orientere om de vigtigste bidrag til den videnskabelige diskussion, siden hovedværket af Ernst Kantorowicz fremkom (Kaiser Friedrich der Zweite. Textband: Berlin 1927. Ergänzungsband: Berlin 1931). Da der er tale om et udvalg af afhandlinger, kan det i forbifarten nævnes, at der andetsteds foreligger en oversigt af R. M. Kloos over forskningen indtil 1956 (»Traditio« XII/1956, s. 426–56). Stupor Mundi indeholder anmeldelser af Kantorowicz's bog, prøver på den efterfølgende